

ARTA RĂZBOIULUI

Sun Zi (sec. VI–V î.Cr.), general, strateg militar, scriitor și filozof chinez, despre care se crede că a trăit în timpul dinastiei Zhou de Răsărit din China antică, este considerat în mod tradițional autorul textului *Arta războiului*, cea mai cunoscută și citită lucrare de strategie militară din toate timpurile, care a influențat de-a lungul secolelor nenumărați filozofi, oameni politici și comandanți militari. Succesul textului se datorează abordării pragmatice a războiului. De-a lungul a treisprezece capitole succinte, Sun Zi nu se pierde în amănunte și discuții complicate, ci își sfătuiește interlocutorii cum să obțină victoria cât mai repede și cu pierderi umane și materiale cât mai reduse.

Mugur Zlotea este conferențiar la Universitatea din București, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, unde predă cursuri de cultură și limbă chineză. A obținut diploma de licență în filologie chineză și de masterat în lingvistică aplicată–traduceri la Universitatea de Limbă și Cultură din Beijing, iar titlul de doctor, la Universitatea din București. A tradus din chineză *Cele mai frumoase basme chinezești*, romane și eseuri de Yu Hua (*În viață, China în zece cuvinte și Mânia lui Mao*), romanul *Spre nord*, de Xu Zechen, *Istoria schimburilor literare dintre China și Europa Centrală și de Est*, de Ding Chao și Song Binghui, iar din engleză, *Istoria Chinei moderne*, de Jonathan Fenby, și memoriile lui Fan Shen, *De unul singur*.

SUN ZI
ARTA
RĂZBOIULUI

TRADUCERE DIN CHINEZA CLASICĂ
PREFAȚĂ ȘI NOTE DE
MUGUR ZLOTEA

ILUSTRĂȚII DE
MIHAIL COȘULEȚU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Mona Antohi
Coperta: Mihail Coșulețu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Dragoș Dumitrescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Radin Print,
prin reprezentantul său exclusiv pentru România,
4 Colours, www.4colours.ro

Sun Zi bing fa

© HUMANITAS, 2023, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Sun Tzu
Arta războiului / Sun Zi; trad. din chineza clasică, pref.
și note de Mugur Zlotea; il. de Mihail Coșulețu. –
București: Humanitas, 2023
ISBN 978-973-50-7835-5
I. Zlotea, Mugur (trad.; pref.; note)
II. Coșulețu, Mihail (il.)
335.01

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

NOTĂ ASUPRA TRADUCERII

Primele treisprezece capitole au la bază versiunea din *Unsprezece comentarii ale textului Sunzi* (*Shiyi jia zhu Sunzi*), o culegere compilată de Ji Tianbao în dinastia Song (960–1279), republicată la Editura Zhonghua (*Zhonghua shuju*) din Beijing, în 2011, sub îngrijirea lui Yang Bing'an. Comentariile, scrise tot în chineza clasică, se întind aproape de-a lungul unui mileniu, începând din secolul al II-lea, perioada Celor Trei Regate, până în secolul al XIII-lea, în cea de-a doua parte a dinastiei Song.

Ultimele cinci capitole nu fac parte din capitolele care alcătuiesc în mod tradițional *Arta războiului*, ele fiind descoperite în 1972 în mormintele Han de la Yinque shan, din Shandong. Aceste capitole au la bază textul existent la adresa <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=513019> din Chinese Text Project (<https://ctext.org>), o bază de date cu acces liber care pune un număr însemnat de texte clasice chineze la dispoziția publicului. Versiunea online a fost comparată cu cea din *Arta războiului a lui Sun Zi – comentarii și traducere* (*Sun Zi bing fa zhu yi*), din ediția lui Li Ling, unde există ca anexă la textul principal, fără traducere sau comentarii.

Fiind vorba despre un text extrem de concis, cu un număr redus de caractere și cu oarece deosebiri între variantele

existente care dau naștere unor probleme de interpretare, de segmentare sau de traducere, am consultat comentarii și traduceri în chineza contemporană și în limba engleză. Lucrările în limba chineză sunt *Noi comentarii ale textului Sunzi* (*Sunzi xin zhu*), comentarii de Zhang Wenru (2018), *Arta războiului a lui Sun Zi* (*Sun Zi bing fa*), comentarii și traducere de Chen Xi (2011), *Arta războiului a lui Sun Zi* (*Sun Zi bing fa*), comentariile lui Cao Cao, note și traducere de Guo Huaruo (2006) și *Arta războiului a lui Sun Zi – comentarii și traducere* (*Sun Zi bing fa zhu yi*) a lui Li Ling (1991). Sursele în limba engleză sunt *The Art of War: A New Translation by Michael Nylan* (2020), *The Art of War: Sun Zi's Military Methods* de Victor H. Mair (2007) și *Sun-Tzu: The Art of Warfare* a lui Roger T. Ames (1993), aceasta din urmă fiindu-ne de foarte mare ajutor în special pentru ultimele cinci capitole, cele descoperite la Yinque shan, care nu există traduse și comentate în nici o altă sursă.

Este pentru prima dată când traducerea în limba română apare însoțită de textul în limba chineză clasică.

Deși diversele variante ale lui *Sunzi* ajunse la noi astăzi sunt relativ identice, există și câteva deosebiri, cel mai probabil datorate modului de transmitere a textului. Acolo unde au existat caractere lipsă în textul original care au fost completate ulterior de diverșii exegeți, am urmat în primul rând varianta existentă în culegerea din Song, mai ales dacă aceasta era și cea preferată de majoritatea exegeților chinezi sau străini. Cu mici excepții semnalate în note, nu am discutat deosebirile dintre textul din Song și cel recuperat de la Yinque shan. Deosebirile dintre diversele variante, punctele de vedere diferite sau variantele de traducere altele decât cele pentru care am optat noi în ediția de față au fost consemnate în notele ce însoțesc textul.

Am respectat segmentarea tradițională în capitole și am menținut titlurile din *Unsprezece comentarii ale textului Sunzi*.

Textul în limba chineză nu conține paragrafe, segmentarea în paragrafe din română aparținând traducătorului. Am încercat să rămânem cât mai aproape de textul original, care nu este întotdeauna foarte coerent. Fiind cel mai probabil vorba de o operă colectivă alcătuită de-a lungul a mai mulți ani și care a trecut cu siguranță prin editări ulterioare, există pasaje care par să nu se lege foarte bine de textul anterior. Am încercat, de asemenea, să redăm pe cât posibil caracterul oral al textului, semnalat nu numai prin formulele de început „Maestrul Sun spune“, ci și prin utilizarea frecventă a adverbilor *gu* 故 (astfel că, prin urmare, de aceea) sau *shi gu* 是故 (aceasta pentru că, din această cauză) și *fan* 凡 (în general, orice, oricare).

M.Z.

NOTĂ ASUPRA PRONUNȚIEI

Sunetele de mai jos se pronunță altfel decât în limba română. Echivalarea sunetelor din limba chineză cu cele din limba română este aproximativă. Sunetele care se pronunță identic nu au mai fost menționate.

CONSOANE

- b, d, g** se pronunță **p, t, c**
p, t, k se pronunță aspirat, **p^h, t^h, c^h**, ca și cum ar fi urmate de un curent de aer
ng se pronunță ca **n** velar din *ping-pong*
zh, ch, sh se pronunță **dj** ca în *girafă*, **t^hch** aspirat ca în *cireș*, **ș**
z, c se pronunță **ț** și **ț^h** aspirat
j, q, x se pronunță **ți**, **ci^h** aspirat și **hsi**
r se pronunță **j**, cu excepția silabei **er**, unde se pronunță **ăr** retroflex

SEMICONSOANE

- w** se pronunță ca **u** scurt
y se pronunță ca **i** scurt

VOCALE

- a** se pronunță **e** dacă este situat între **i** și **n**
- e** se pronunță **ă** după consoane sau în poziție finală; se pronunță **e** în diftongul **ie**
- i** se pronunță **î** după consoanele **zh, ch, sh, z, c, s, r**
- u** se pronunță **ü** după consoanele **j, q, x**

AR TA
RĂZBOIULUI

孙子兵法

CAPITOLUL I PREGĂTIRI

計篇

Maestrul Sun spune:

Treburile militare sunt foarte importante pentru țară, nu poți să nu cercetezi cu grijă locul în care mori sau trăiești¹⁵, calea vieții sau a pieirii.

Astfel că trebuie să analizezi atent situația, să ții seama de cinci lucruri și să compari cele două părți pentru a avea un plan. Primul lucru este calea, cel de-al doilea este vremea, cel de-al treilea este terenul, cel de-al patrulea, comandanții, iar cel de-al cincilea, organizarea. Calea este să-i faci pe oameni să fie de-un gând cu cei care îi conduc, pentru că așa vor fi de acord să moară sau să trăiască alături de ei, fără teamă că vor fi trădați. Vremea se referă la întuneric sau lumină, rece sau cald, la anotimp. Terenul are de-a face cu cât de aproape sau departe este, dacă este învălurat sau neted, îngust sau lat, inaccesibil sau sigur. Despre comandanți trebuie văzut dacă sunt înțelepți și de încredere, dacă au omenie¹⁶, dacă sunt curajoși și stricți. Organizarea cuprinde înființarea trupelor, felul de a le conduce și împărțirea

resurselor. Nici una dintre acestea nu trebuie să rămână necunoscută, cel care le cunoaște va învinge, iar cel care nu le cunoaște va fi învins. De aceea trebuie să cercetezi atent situația și să compari cele două părți pentru a avea un plan: Care dintre suverani acționează conform căii? Care dintre comandanți este capabil? Cine se folosește cel mai bine de vreme și de teren? Cine știe rânduilele cel mai bine? Care trupe sunt mai puternice? Care soldați sunt mai bine instruiți? Recompensele și pedepsele sunt limpezi? Din toate acestea, eu pot pricepe cine va câștiga și cine va pierde.

Să-l folosesc în luptă pe cel care îmi ascultă planul înseamnă să câștig, și-l voi păstra, iar să-l folosesc în luptă pe cel care nu-mi ascultă planul înseamnă să pierd, și-l voi înlătura. Dacă socotiți beneficiile planului meu și îl urmați, atunci faceți așa încât să vă fie în avantaj, să vă ajute cu treburile din afară¹⁷. Așa-zisul avantaj înseamnă să acționezi după cum îți este ție mai prielnic.

Războiul este arta șiretlicului. Dacă ești capabil, arată-te incapabil, dacă ești pregătit, arată-te nepregătit, de ești aproape, să pară că ești la depărtare, iar când ești la depărtare, să le pari aproape. Momește-ți dușmanul cu un câștig, dacă este în dezordine, pune stăpânire pe el, dacă are o bază solidă, pregătește-te, dacă este puternic, evită-l, dacă este furios, pune-i piedici, pe cel care te disprețuiește fă-l să fie și mai mândru, pe cel odihnit obosește-l, iar pe cei apropiați desparte-i. Atacă-l atunci când nu este pregătit și răsari de unde nu se

așteaptă. În acestea se află victoria strategilor militari și nu pot fi împărtășite dinainte.

Cel care înainte de luptă a socotit în templu¹⁸ că va învinge are cele mai multe răbojuri, iar cel care înainte de luptă a socotit în templu că va pierde are puține. Cel care a socotit mult va câștiga, cel care a socotit puțin va pierde, ce să mai spun de cel care nu a socotit deloc? Eu privesc toate acestea cu mare atenție și pot ști cine va câștiga și cine va pierde.

孫子曰：兵者，國之大事，死生之地，存亡之道，不可不察也。故經之以五事，校之以計，而索其情：一曰道，二曰天，三曰地，四曰將，五曰法。道者，令民與上同意也，故可以與之死，可以與之生，而不畏危。天者，陰陽、寒暑、時制也。地者，遠近、險易、廣狹、死生也。將者，智、信、仁、勇、嚴也。法者，曲制、官道、主用也。凡此五者，將莫不聞，知之者勝，不知者不勝。故校之以計，而索其情，曰：主孰有道？將孰有能？天地孰得？法令孰行？兵眾孰強？士卒孰練？賞罰孰明？吾以此知勝負矣。將聽吾計，用之必勝，留之；將不聽吾計，用之必敗，去之。計利以聽，乃為之勢，以佐其外。勢者，因利而制權也。兵者，詭道也。故能而示之不能，用而示之不用，近而示之遠，遠而示之近。利而誘之，亂而取之，實而備之，強而避之，怒而撓之，卑而驕之，佚而勞之，親而離之。攻其無備，出其不意。此兵家之勝，不可先傳也。夫未戰而廟算勝者，得算多也；未戰而廟算不勝者，得算少也。多算勝，少算不勝，而況於無算乎？吾以此觀之，勝負見矣。

CUPRINS

<i>Prefață</i>	5
<i>Notă asupra traducerii</i>	29
<i>Notă asupra pronunției</i>	33

ARTA RĂZBOIULUI

I – Pregătiri	37
II – La război	41
III – Planificarea atacului	45
IV – Poziționarea	51
V – Puterea armatei	55
VI – Puncte slabe și puncte tari	59
VII – Confruntarea armatelor	65
VIII – Cele nouă situații	71
IX – Desfășurarea armatelor	75
X – Terenul	81
XI – Cele nouă tipuri de teren	87
XII – Atacul cu foc	97
XIII – Despre iscoade	101

CAPITOLELE ADIȚIONALE
DESCOPERITE ÎN MORMINTELE HAN
DE LA YINQUE SHAN

I – Întrebările lui Wu	107
II – Cele patru situații	111
III – Împăratul Galben îl atacă pe Împăratul Roșu	115
IV – Terenul (2)	119
V – Întâlnirea cu regele Wu	123
<i>Principalele dinastii</i>	129
<i>Note</i>	131
<i>Bibliografie</i>	153